

членів поля, розміщених ближче або далі від ядра. Члени сусідніх полів можуть заходити на периферійні поля, у той же час члени даного поля можуть у своїх варіантах переміщуватися до інших полів.

Використана література:

1. Брутян Г. А. Язык и картина мира // Философские науки. – 1973. – № 1. – С. 108-109.
2. Залевская А. А. О комплексном подходе к исследованиям закономерностей функционирования языкового механизма человека // Психоллингв. исслед. в обл. лексики и фонетики. – Калинин, 1981. – С. 62-73.
3. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 354 с.
4. Степанов Г. В. Современные языковые союзы//Типология сходств и различий в группе близкородственных языков. – Кишинев, 1972. – С. 38-51.
5. Уорф Б. Л. Лингвистика и логика // Новое в лингвистике. – Вып. 1. – М., 1960. – С. 183-198.
6. Федоренко Н. Кавабата: взгляд в прекрасное // Иностр. лит-ра. – 1974. – № 7. – С. 160-165.
7. Dornseiff F. Problem der Volker und Sprachmischung. – Halle(Saale), 1938. – 190 p.
8. Hallig R. und Wartburg W. Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. – Berlin, 1963. – 291 p.
9. Larochette J. La représentation de la réalité // Folia linguistica. – Т. VI. – 1973. – № 1-2. – P. 177-178.

The article is devoted to the notion “world picture”. The material for research have been presented by two aspects of studying the world picture – the semantical and the lexical one. The main instrument of analysis has been the notion “conceptual world picture” (CWP) and “language world picture” (LWP).

Key words: world picture, conceptual world picture, language world picture, kernel, outlying area, homogeneous zones, field.

Іваницька Н. Л.

**“ПОВНОЗНАЧНЕ СЛОВО” З ПОЗИЦІЙ
СУЧАСНОГО ОСМИСЛЕННЯ ЙОГО ЛІНГВАЛЬНОЇ СУТНОСТІ**

У статті подано основи класифікації повнозначних слів за їхніми дистрибутивними ознаками, а також вплив автосемантизму та синсемантизму на формально-граматичне членування речення.

Ключові слова: повнозначне слово, слова абсолютної семантики, слова релятивної семантики, інформативно недостатні слова, компонент формально-граматичної структури речення.

Проблема взаємодії лексики і синтаксису в сучасному мовознавстві вирішується в плані встановлення семантико-синтаксичних класів слів, визначення закономірностей лексичного наповнення синтаксичних конструкцій, а також виявлення закономірностей впливу сполучуваності слів на синтаксичну структуру речення. “Кожна словоформа виявляє системно-структурну взаємодію усіх рівнів мови, тому вона служить матеріалом для фонологічних, граматичних і лексикологічних досліджень”, – зазначав академік В. М. Русанівський [19, 14]. На такому підході до дослідження синтаксису у взаємозв'язку синтаксичних і лексичних одиниць, які складають класи слів відповідної семантики і

виконують конструктивну роль в утворенні синтаксичних моделей, наголошує Л. Я. Міхневич [16, 20].

Речення являє собою комплекс слівформ, які перебувають у певних синтаксичних зв'язках і відношеннях. Сучасні мовознавці, далі розвиваючи ідеї провідних вітчизняних учених, значно розширили, збагатили і конкретизували більшість положень, що стосуються осмислення цієї сторони реченнєвої структури. Синтаксис як галузь граматичної будови мови об'єднує мовні елементи, які або безпосередньо формують повідомлення, або служать компонентами його структури [20, 6]. До останнього часу синтаксисти більше уваги приділяли основним одиницям синтаксису – реченню і словосполученню. Слово залишалось тією мовною реалією, яку за будь-яку ціну намагалися вилучити із синтаксису, “пропускаючи” лише його форму як схематичне представлення певних класів слів, що займають певні позиції у словосполученні і реченні. Зараз не лише посилилась увага до слова як елемента, який безпосередньо (у вигляді слівформи) входить у речення, але й, можна вважати, слово стало невід'ємною складовою всієї синтаксичної науки про речення, словосполучення і зв'язки слів. У сферу синтаксису входять такі одиниці, які “належать до інших сфер мови і беруть участь в утворенні синтаксичних одиниць, це – слово і форма слова” [20, 6]. У зв'язку з посиленням уваги вчених до слова як структуроутворюючого елемента словосполучення і речення поширеними в синтаксисі стали теорії, пов'язані з вивченням сполучуваності слів, відомі під назвами “сполучуваність”, “валентність”, “дистрибуція”, “інтенція”, “семантична вибірковість”, “семантична потенція”, “конфігурація” [12, 25]. Хоча кожен із термінів стосується певного об'єкта дослідження, використовується найчастіше для опису лексичних властивостей слів, усі вони мають одну спільну ознаку, що лежить в основі виникнення відповідних теорій, – наявність у повнозначних словах потенційних можливостей, які реалізуються в контексті, вступати чи не вступати у сполучуваність з іншими словами чи слівформами. М. П. Кочерган, досліджуючи лексичну сполучуваність на загальному фоні “слово і контекст” і розмежовуючи лексико-синтаксичну і лексико-фразеологічну сполучуваність, пише: “Для визначення лексико-синтаксичної сполучуваності достатньо знати, до якого граматичного класу належить слово. Сама граматична характеристика слова вказує на його сполучуваність із іншими розрядами слів” [12, 29].

Кожному повнозначному слову притаманні синтаксичні ознаки сполучення з певним колом форм, які його поширюють, тобто притаманна сполучуваність. Система прислівних зв'язків в українській мові є досить складною. На сполучуваність слів і, отже, на реалізацію повнозначними словами їхньої семантики впливає частиномовна приналежність, морфологічний склад (особливо наявність префіксів), відношення мотивованості значення, тобто лексико-граматичні ознаки.

При вивченні складу і властивостей синтаксичних компонентів, а також їхнього місця в синтаксичній структурі речення ми використовуємо термін “сполучуваність” як лексико-синтаксичну особливість повнозначних слів, що виявляється в утворенні набору підпорядкованих слівформ, який залежить від умов реалізації синтаксичних зв'язків відповідних граматичних розрядів слів. Обов'язкова сполучуваність розглядається як ознака мовного елемента, що виявляється в залежному елементі, який вимагається як змістом, так і формою мовних одиниць. Термін О. М. Пешковського “сильне керування”, використаний ним для позначення зв'язку дієслова з відмінковими формами іменника,

необхідними для завершення вираженого дієсловом змісту, найповніше розкриває поняття обов'язкової сполучуваності. Теорія факультативної і обов'язкової сполучуваності, безумовно, не обмежується виявленням відношення між дієсловом і його субстантивними залежними, хоч і простежується найбільш виразно і повно саме в дієслівній сполучуваності [2; 23; 24].

Вчення про сполучуваність із розмежуванням обов'язковості – необов'язковості, що в загальних рисах співзвучне з теорією валентності, далі розвинуте вченими [1; 14; 15; 22 та ін.], надійно ввійшло в синтаксичні теорії про внутрішню будову простого речення, його формально-синтаксичні та семантичні особливості. Семантичні особливості слів, які простежуються в плані можливостей реалізації семантики, є невід'ємною частиною вчення Н. Ю. Шведової і Г. О. Золотової про словосполучення і речення. Н. Ю. Шведова, безпосередньо не акцентуючи на таких зв'язках, все ж будує класифікацію слів, виходячи із їхньої сполучуваності з орієнтацією на синтаксичну структуру речення [20, 16-18]. “Слова, які обов'язково вимагають залежної форми, що інформативно доповнює, розкриває їхній зміст, і практично не вживаються абсолютивно”, Н. Ю. Шведова називає “інформативно недостатніми словами” [20, 16]. Специфіка таких слів, на думку вченого, полягає в тому, що залежні від них слова завжди мають конкретніше лексичне значення, ніж слова, граматично головніші. “Компоненти, що об'єдналися, з точки зору смислової, власне змістової, в такому сполученні, не можуть бути роз'єднані: головне слово, через абстрактність свого значення недостатньо інформативне, компенсується залежною словоформою, яка забезпечує інформативність таким способом утвореного сполучення” [20, 16]. Приклади-ілюстрації інформативно недостатніх слів свідчать про те, що їх основу складають слова, традиційно названі “зв'язковими” в структурі члена речення (*бути, вважатися, зробитися* та ін.). Все ж у сферу інформативно недостатніх слів автор включає не лише зв'язки, але й інші, такі, що регулярно сполучаються з певними морфологічними формами (*выглядеть как-нибудь, выдать себя за кого-нибудь, относится к кому-нибудь как-нибудь*), тобто такі, які традиційно не вважалися допоміжними, а розглядалися як такі, що виявляють здатність самостійно утворювати члени речення. Г. О. Золотова пов'язує сполучуваність слів із їхніми синтаксичними потенціями в сфері утворення синтаксичних компонентів речення [4; 5].

Виявлені відмінності в повнозначних словах повністю стосуються основного питання – встановлення розрядів слів, здатних утворювати окремий компонент формально-синтаксичної структури речення, і слів, які беруть участь в утворенні синтаксичних компонентів аналітичної будови.

Науковці Вінницького державного педагогічного університету впродовж багатьох років працюють над науковою темою “Абсолютивно-релятивні параметри повнозначних слів і структура речення”. У наукових статтях і кандидатських дисертаціях (В. А. Тимкова, Л. В. Прокопчук, Л. М. Коваль, Н. Б. Іваницька, Н. І. Кухар, В. М. Каленич, Т. В. Савчук) викладено теоретичні засади й подано класифікацію слів деяких повнозначних частин мови, що зводиться до їхнього ранжування на такі групи: слова абсолютивної семантики, слова релятивної семантики, інформативно недостатні слова, слова відносно релятивної семантики [9, 17; 13, 18; 21].

1. Автосемантичні слова (слова закритої семантики, слова з самодостатнім смислом (*вікно, красвид, жовтий, сміятися, рости, світити, розвиватися* і т. д.), не потребують компенсації їхнього змісту іншими словами, тому зв'язок їх з іншими словами ослаблений.

У синтаксисі самодостатність змісту слова сприяє формуванню ним окремого компонента синтаксичної структури речення. Наприклад: *Поруч дзюркотів ясний струмок* (О. Гончар); *Опівдні розвідники повернулися* (О. Гончар); *Текстологія – важлива, переважно літературознавча дисципліна* (Л. Булаховський); *Ніч пливе за вікном, наче птах на важкому крилі* (Л. Первомайський). Кожне з речень складається із повнозначних слів закритої семантики і тому здатних окремо чи разом із неповнозначними формувати синтаксичний компонент речення. Автосемантичне значення слова регулюється його семантичним показником, який легко і однозначно визначається системою конкретної мови. “Закритість” семантики слова пояснюється його можливістю самостійно реалізувати значення поза синтагматичними обов’язковими сполучуваностями з іншими словами в словосполученні чи реченні.

2. Синсемантичні слова (слова релятивної семантики, слова з семантичною і граматичною заданістю заповнення позиції після них відповідними граматичними формами): *турбуватися про що-небудь, міркувати про що-небудь, освітлювати що-небудь, надокучати кому-небудь, обслуговувати кого-небудь, що-небудь*. На відміну від перших, будучи повнозначними, такі слова не можуть самостійно реалізувати семантики; вони є словами відкритої семантики і потребують компенсації змісту іншими, залежними від них словами. Крім семантичної недостатності, їм властиве однозначне граматичне прогнозування заповнення, яке виявляється, насамперед, у тому, що слово компенсує недостатню семантику через приєднання іншого слова, що стоїть у певній граматичній формі, якою найчастіше буває той чи інший відмінок залежного слова. Семантико-граматична заданість заповнення відкритої позиції слова характеризує більшість слів сучасної української мови і виявляється в наявності сильних прислівних зв’язків між залежним і підпорядковуючим словами.

У синтаксисі релятивність значення слова з семантичним і граматичним прогнозуванням залежної форми є вирішальним фактором при визначенні функції допоміжних слів, що беруть участь в утворенні аналітично виражених форм синтаксичних компонентів (наприклад, розряди повнозначних слів із модальним значенням): *Світе мій! Моє ти небо! Солов’єм якби я став, про любов свою до тебе я б на світ весь заспівав* (В. Сосюра); *Хотів би я стати явором в полі, що він по ньому тужив у неволі, та не хотів би я каменем стати, що він на ньому любив писати* (А. Малишко). Виділені у реченнях слова є словами релятивного значення з семантичним і граматичним прогнозуванням заповнення відкритої позиції при них (*став* + повнозначне слово – іменник у формі орудного безприйменникового; *хотів би* + дієслово в формі інфінітива *стати*, що, в свою чергу вимагає компенсації семантики словом-іменником в орудному відмінку). Конструкції “слово з семантичним і граматичним прогнозуванням позиції щодо заповнення + слово-компенсатор значення” становлять єдиний синтаксичний компонент – у наведених прикладах присудок непростой будови.

Крім цього, релятивні особливості слів із граматичним і семантичним прогнозуванням позицій є також основною умовою виділення синтаксичних компонентів у структурі речення, які підпорядковують обов’язкові компоненти: *Розвиток функціонального мовознавства викликав нову постановку питання про взаємовідношення мови і мислення, змісту і форми* (В. Русанівський); *Створення економічних районів повинно принести великі зміни у лісове господарство* (М. Чабанівський); *Зенітка не давала їм спуститися нижче, вести прицільний вогонь*

(А. Головка); *Батарея прикривала командний пункт дивізії* (А. Головка); *Весна повільно розгортає крила над тишею досвітніх нив і міст* (Л. Первомайський); **Не потребує доказів значення мовознавства при численних видах редагування тексту** (Л. Булаховський). Виділені слова є словами релятивної семантики з семантичним і граматичним прогнозуванням позиції (*розвиток чого? – мовознавства; викликав що? – постановку; постановку чого? – питання; взаємовідношення чого? – мови, мислення; створення чого? – районів; не давала чого? – спуститися; вести що? – вогонь; прикривати що? – пункт; розгортала що? – крила; не потребує чого? – доказів; значення чого? – мовознавства*). У складі словосполучення такі слова підпорядковують залежні сильним прислівним зв'язком; у реченнях вони утворюють окремі синтаксичні компоненти з залежними від них обов'язковими поширювачами.

3. Слова релятивного значення чи слова відкритої семантики, з семантичною заданістю заповнення відкритої позиції (*знаходиться де? – в приміщенні, за містом, біля школи, під стелею, близько і т. п.*). На відміну від слів релятивної семантики з семантичною і граматичною заданістю заповнення, слова цієї групи, безумовно, з недостатньою семантикою, прогнозують заповнення відкриті позиції при них не конкретними морфологічними формами, а набором наявних у мові форм з відповідним категорійним значенням: *На галявині біля струмка розташувались на привал бійці маршової роти* (О. Гончар); *Взвод молодого лейтенанта Федоренка розташувався перед сценою* (Ю. Збанацький); *Повернувшись до кубрика, Ерік і Ст'юпа розташувались на своїх ліжках* (М. Трублаїні). Варіанти прийменниково-відмінкових форм імені та прислівника з локалізуючим значенням свідчать про відсутність граматичної заданості компонента при дієслові-присудку *розташуватися*; постійне заміщення цієї позиції одним із можливих варіантів підтверджує релятивний характер семантики дієслова (*розташуватися де? – на галявині, біля струмка, край дороги, в лісі, перед сценою, на ліжках*).

4. Слова відносно релятивної семантики (Н. Ю. Шведова називає їх “словами, яким властивий високий ступінь регулярності і прогнозування зв'язків” [20]). До цієї групи відносяться повнозначні слова, які в одних випадках реалізують семантику самостійно, поза синтаксичним оточенням, а в інших – вимагають обов'язкового поширення їх залежними словоформами (*читати, малювати, шити, співати*). Такі слова можуть мати ознаки слів абсолютної семантики, бути самодостатніми для утворення окремих синтаксичних компонентів. У такому разі вони проектують у реченні позиції, що їх заміщують факультативні компоненти прислівної залежності (*На дозвіллі хлопець малює*), а в інших випадках можуть виявляти ознаки слів релятивної семантики (*Хлопець малює картину*).

Ознака семантичної неповноти притаманна словам різних частин мови, але найпоказовішими в цьому плані є дієслова, зокрема перехідні, хоч останні також не завжди мають чітко окреслені межі між їхнім абсолютним і релятивним уживанням. “Необхідно відзначити ... нечіткість меж між прямоперехідними, непрямоперехідними і неперехідними значеннями дієслів. Вони часто збігаються в одному дієслові (наприклад, “говорити”)”, – вказував В. В. Виноградов [2, 64]. Цю ж думку проводить Я. Оравець: “Дієслово або має значення, що вимагає окремого слова для вираження предмета, на який переходить дія чи від якого походить дія (чи лише один із цих предметів), або воно

виражає обидва предмети вже своїм лексичним значенням, так що їх потрібно виражати окремими словами” [1, 177].

Отже, опозиція “абсолютивність – релятивність семантики” повнозначних слів базується на “інформативній достатності – інформативній недостатності”, формалізованій сполучуваністю слів. Усі повнозначні слова, що вживаються абсолютивно, є інформативно достатніми словами. Усі слова релятивної семантики (з семантичним і граматичним прогнозуванням форм, з семантичним прогнозуванням позицій, слова відносно релятивної семантики в окремих уживаннях) є інформативно недостатніми словами. Семантичні властивості слів, що виявляються в їхній інформативній недостатності, відіграли свою роль у виникненні багатьох категорій, понять у традиційній граматиці, наприклад, дієслівної категорії “перехідність – неперехідність”, поняття “складений присудок” та ін. У сферу необхідних категорійних ознак прямого додатка також входить його синтаксична ознака – обов’язково супроводжувати член речення, виражений інформативно недостатнім словом.

Теорія “прислівних поширювачів” у синтаксичній структурі речення також ґрунтується здебільшого на семантичних ознаках інформативно недостатніх слів. Інформативна недостатність по-різному виявляється в конкретних словах, як і в одному й тому самому слові з різними значеннями. Безумовно, зв’язки і допоміжні дієслова характеризуються вищим ступенем інформативної недостатності, ніж інші слова релятивної семантики. Але і серед зв’язок та допоміжних дієслів інформативна недостатність виявляється в неоднакових пропорціях. Зв’язкова функція в чистому вигляді властива лише слову *бути*. “Зв’язка *бути* – не дієслово, хоч і має дієслівні форми, їй не властиве значення дії. Вона мислиться поза категоріями виду і часу. Решта зв’язок в російській мові (*стать, становиться, делаться*) являють собою гібридний тип слів, що поєднують функції дієслова і зв’язки”, – писав В. В. Виноградов [3, 478]. Тому в сфері повнозначних слів релятивної семантики виділяємо групу слів, максимально збіднених семантично, які займають крайній полюс на осі “семантично-достатні – семантично-недостатні”. Такі слова входять у сполучення слів, утворених сильними прислівними зв’язками і є допоміжними елементами синтаксичних компонентів непростой (аналітичної) будови – складених компонентів синтаксичної структури речення. Такі слова називаємо “інформативно недостатніми словами”. Вони включають дієслівні зв’язки, модальні дієслова, іменники з ослабленим значенням (*вид*), прикметники (*повинен*), прислівники (*варто*), що регулярно сполучаються із залежними від них словоформами: *став інженером, може прийти, вид занятъ, повинна відповідати, варто замислитись*. Усі інформативно недостатні слова не утворюють самостійних компонентів формально-синтаксичної структури речення.

Для виявлення формально-граматичних і семантичних ознак компонентів формально-синтаксичної структури речення доцільно виділити із складу інформативно недостатніх слів такі, які не лише ніколи не вживаються абсолютивно, тобто постійно мають релятивну семантику, але і в системі мови переважно супроводжуються обов’язковою сполучуваністю з однією і тією самою морфологічною формою “*може + інфінітив*”, “*повинен + інфінітив*”, “*становить + іменник у знахідному відмінку*”, “*являє собою + іменник у знахідному відмінку*”, “*варто + інфінітив*”. Саме така закріпленість певної словоформи при словах релятивної семантики найповніше виявляє як їхню інформативну недостатність, так і фіксує недостатність значення підпорядковуючих слів і

інформативність підпорядкованих. Подібні сполучення слів являють собою фіксовані в системі мови моделі синтаксичних компонентів аналітичної будови. У складі підпорядковуючих елементів таких сполучень слів переважно вживаються зв'язки, допоміжні дієслова, які не лише регулярно супроводжуються залежними від них формами повнозначних слів, але і в сполученнях слів виявляють повну чи майже повну відсутність предметного значення, що компенсується залежним словом. Саме в цьому полягає їх інформативна недостатність у складі компонентів формально-граматичної структури речення. Основними ознаками інформативно недостатніх слів вважаємо такі: а) приналежність до категорії повнозначних слів; б) обов'язкове поширення словами, що забезпечують однозначність і визначеність назви; в) нездатність уживатися абсолютивно; г) наявність переважно фіксованої форми іншого слова, що завершує їхнє значення; г) здатність утворювати разом із залежними словами сполучення слів; д) властивість утворювати разом із залежним словом аналітично виражений компонент синтаксичної структури речення.

Особливе місце в системі повнозначних слів займають, як бачимо, слова абсолютної семантики, які реалізують слабкий (факультативний) зв'язок слів у словосполученнях. При транспонуванні таких словосполучень у речення вони завжди утворюють окремі компоненти синтаксичної структури, що займають позиції: а) підмета: *Залишившись, **Кіра** не зводила очей з своєї мами* (О. Копиленко); б) присудка: *Хрущі **гули** в тополях* (З. Тулуб); в) обов'язкового компонента прислівної залежності: *Держава, народ довіряють **учителям дітей, тобто людей** у такому віці, коли **на них** найлегше впливати, довіряють їм вирощування, розвиток, формування молодого **покоління**, свою **надію** і своє **майбутнє**. Це – величезне довір'я, яке покладає на вчителів велику **відповідальність*** (М. І. Калінін); г) факультативного компонента прислівної залежності: *У траншею **зливою** вливалось сонце* (Я. Ваш); ***Над Дніпром** багрянний місяць сходив у безоднях золотих криниць* (Т. Масенко).

Слова релятивної семантики реалізують сильний (обов'язковий) зв'язок слів, утворюючи при цьому словосполучення чи сполучення слів. При транспонуванні словосполучень із словами релятивної семантики в речення такі слова також утворюють окремі компоненти синтаксичної структури речення, заміщуючи позиції: а) підмета: *Практичне **застосування** верби різноманітне* (З журналу); б) присудка: ***Люблять** кияни своє місто* (З газети); в) одну з неголовних позицій членів речення: *Ми боремося за справедливу **справу** миру та безпеки народів, за **інтереси** людей праці* (З газети); *Після **від'їзду** новобранців Троянівка опустіла* (Г. Тютюнник); *Довгий і складний шлях пройшло людство від перших **спроб відірватись** від землі до **прориву** в космос* (З журналу).

При транспонуванні в речення сполучень слів із інформативно недостатніми словами вони не утворюють окремих синтаксичних компонентів. Відповідні синтаксичні позиції заміщують сполучення обох повнозначних слів, які становлять єдине синтаксичне ціле – окремий компонент синтаксичної структури: а) підмет: ***Бути борцем** за дальший розквіт нашої країни – честь для кожного українця* (З газети); б) присудок: *Наш письменник **покликаний бути не писарем, не реєстратором** менших чи більших подій, а натхненним співцем свого часу, живописцем свого народу* (О. Гончар); в) один із неголовних компонентів: *Побачення тривало добрих дві години* (З. Тулуб); ***Трохи більше як сорок років тому** недалеко звідси вдарила перша нафтова свердловина* (В. Коротич).

Отже, дослідження сполучуваності повнозначних слів української мови у зв'язку з виявленням їхніх потенцій проектувати синтаксичні позиції і брати участь в утворенні компонентів синтаксичної структури речення дозволяє зробити такі висновки:

1. Лексична семантика повнозначних слів, що відіграє першочергову роль у формуванні підрядних зв'язків, зумовлює їхню сполучуваність, забезпечуючи тим самим поділ на слова абсолютної, релятивної і відносно релятивної семантики. Лексичні властивості слів абсолютної семантики сприяють її реалізації безвідносно до інших слів у словосполученні і реченні, забезпечують їм можливість вступати у словосполучення, проектуючи при цьому периферійні позиції для факультативних синтаксичних компонентів синтаксичної структури речення. Такі слова утворюють самостійні компоненти. Заміщуючи відповідні позиції в реченні, вони ніколи не поширюються обов'язковими компонентами прислівної залежності.

2. Лексичні властивості слів релятивної семантики сигналізують про семантичну недостатність повнозначних слів, які вимагають інших слів для її завершення, утворюючи при цьому словосполучення і проектуючи позиції для обов'язкових синтаксичних компонентів у синтаксичній структурі речення. Такі слова утворюють самостійні компоненти, що завжди поширюються залежними від них обов'язковими компонентами.

3. Лексичні властивості інформативно недостатніх слів зумовлюють обов'язкову сполучуваність їх з іншими словами, що компенсують значення перших. Ці слова разом із залежними утворюють сполучення слів, що являють собою семантичні єдності, які, граматикуалізуючись, утворюють синтаксичні компоненти аналітичної будови.

Використана література:

1. *Апресян Ю. Д.* Экспериментальное исследование семантики русского глагола. – М.: Наука, 1967. – 252 с.
2. *Виноградов В. В.* Основные вопросы синтаксиса предложения // Вопросы грамматического строя. – М., 1955. – С. 389-435.
3. *Виноградов В. В.* Русский язык: Грамматическое учение о слове. – 3-е изд. – М.: Высшая школа, 1962. – 614 с.
4. *Золотова Г. А.* Очерки функционального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 1973. – 351 с.
5. *Золотова Г. А.* К. дискуссии о соотношении синтаксиса и семантики // Вопр. романо-германской филологии: Синтаксическая семантика. – М., 1977. – Вып. 112. – С. 61-69.
6. *Золотова Г. А.* О конститутивной синтаксической единице // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1981. – № 40, № 6. – С. 496-507.
7. *Іваницька Н. Л.* Двоскладне речення в українській мові. – К.: Вища школа, 1986. – 167 с.
8. *Іваницька Н. Л.* Повнозначне слова в його проекції на денотат. Посібник для аспірантів, магістрантів, науковців-філологів. – Вінниця, 2007. – 82 с.
9. *Каленич В. М.* Одновалентні дієслівні предикати у двоскладних реченнях української мови // Українська мова. – 2005. – № 5. – С. 46-53.
10. *Кацнельсон С. Д.* Типология языка и языковое мышление. – Л.: Наука, 1972. – 266 с.
11. *Коваль Л. М.* Інформативна недостатність повнозначного слова як граматичне явище // Актуальні проблеми менталінгвістики: Зб. наук. пр. – Черкаси: Вид-во Черкаськ. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2003. – С. 56-62.
12. *Кочерган М. П.* Слово і контекст. Лексична сполучуваність і значення слова. – Львів: Вища школа. Вид-во при Львів, ун-ті, 1980. – 182 с.
13. *Кухар Н. І.* Граматична та семантична типологія факультативних компонентів (ФК) з атрибутивним значенням // Наукові записки ВДПУ. Серія: Філологія. Випуск 4. – Вінниця, 2002. – С. 65-70.

14. Ломтев Т. П. Об абсолютных и реляционных свойствах синтаксических единиц // Науч. докл. высш. школы. Филол. науки. – 1960. – № 4. – С. 15-28.
15. Лосев А. Ф. О понятии языковой валентности // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1981. – Т. 40. – № 5. – С. 403-411.
16. Міхневич А. Я. Праблемы семантико-синтаксичнага даследавання беларускай мовы. – Мінск: навука і техника; 1936. – 264 с.
17. Оравец Л. К вопросу о глагольной интенции и глагольном управлении // Единицы разных уровней грамматического строя языка в их взаимодействиях. – М., 1969. – С. 41-48.
18. Прокопчук Л. В. Лінгвістична сутність категорії порівняння // Наукові записки ВДПУ. Серія: Філологія. Випуск 2. – Вінниця, 2000. – С. 106-110.
19. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. – К.: Наукова думка, 1971. – 314 с.
20. Русская грамматика: Синтаксис: В 2 т. – М.: Наука, 1980. – Т. 2. – 709 с.
21. Степанова М. Д. Проблемы теории валентности в современной лингвистике // Иностр. яз. в школе. – 1973. – № 6. – С. 12-22.
22. Савчук Т. В. Функціональна специфіка релятивних дієслів української мови (система прислівних позицій) // Філологічні науки: 36. наук, статей. – Вінниця: Вінницьк. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2005. – Вип. 3. – С. 57-60.
23. Brinkmann M. Die deutsche Sprache: Gestalt und Liestung. – Dusseldorf, 1962.
24. Erben J. Arbriss der deutschen Grammatik. – Berlin, 1959. – 208 s.

In the article bases of classification of momentous words with their distributive signs and the influence of autosemantizm and sinsematizm on the legalistically grammatical structure of sentence are given.

Key words: momentous word, words of absolute semantics, words of relative semantics, informatively insufficient words, component of legalistically grammatical structure of sentence.

Бойко Н. І.

ФОНЕТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

У статті висвітлено фонетичні засоби репрезентації експресивності лексичних одиниць, з'ясовано вплив вокалізму та консонантизму української мови на формування семантики експресивних лексичних одиниць.

Ключові слова: експресивність лексичних одиниць, фонетичні засоби, символічні значення голосних і приголосних.

Серед низки формальних показників експресивності лексичних одиниць української мови лінгвісти виокремлюють фонетичні засоби і надають їм важливого значення (С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, Н. М. Сологуб, А. К. Мойсієнко та ін.).

Про вплив фонічних засобів на сприйняття смислу лексичних одиниць, нерозривний зв'язок між звуковим образом слова (зовнішньою формою) і змістом (внутрішньою формою) писав О. О. Потебня, наголошуючи на нероздільності згаданих понять, їх взаємозалежності і абсолютній відмінності [11, 124]. У зв'язку з цим В. М. Телія справедливо зазначає, що ця особливість експресивного значення далеко не завжди фіксується лінгвістами, хоч "...сам ефект експресивності, – на думку авторки, – готується або внутрішньою формою, або екзотичним звучанням слова..." [12, 12].